

6. E-UPRAVA

Razvoj interneta

- 10 milisekund po »velikem poku«
- 500 milijonov ljudi na internetu v svetu (v ZDA 240 M v Evropi 215)
- 80 % letna rast
- 2 milijardi spletnih strani
- 1/3 gospodarske rasti odvisne od interneta

Tri temeljne karakteristike interneta

1. **Decentralizira sistem brez centralnega nadzora** (po naravi drugačen od vseh političnih sistemov in institucij, ki jih je razvijal človek zadnjih dvesto let in razvija partnerstvo med državo in gospodarstvom)
2. **Neodvisen** od geografije
3. Gonilna sila **sprememb** in **inovacij** (povprečna življenjska doba posameznega elementa na internetu **90 dni**)

Temeljni pojmi elektronskega poslovanja

Elektronsko poslovanje se je začelo razvijati v gospodarstvu, to je poslovanje brez fizičnega stika med poslovnima partnerjema. To je poslovanje na daljavo. To je radikalna sprememba s klasičnim poslovanjem. To poslovanje pomeni, da moramo razviti neke nove mehanizme, da je mogoče. Potrebujemo neke nove **TEHNOLOŠKE OSNOVE** (to je šele v razvoju, na voljo imamo sicer vse tehnološke rešitve, vendar nam te 100% varnosti ne nudijo), **ORGANIZACIJSKO OKOLJE** in **PRAVNO OKOLJE** (tudi ta je šele v razvoju).

Elektronsko poslovanje

To je poslovanje med poslovnimi partnerji **brez fizičnega stika (na daljavo** ob uporabi elektronskih medijev). Predpostavke oziroma pogoji za tako poslovanje so:

- tehnološke narave (računalniki in telekomunikacije – internet)
- organizacijska volja (ustrezne organizacijske rešitve, ki dopuščajo tak način poslovanja)
- vzpostavljeno ustrezno pravno okolje (predvsem pravno varnost, ki omogoča, da je tveganje razumno in s tem ne previsoko!)

Elektronsko poslovanje se je razvilo iz tako imenovane računalniške izmenjave podatkov RIP (koncept star 20 let). RIP: računalniška izmenjava poenotenih, kodiranih podatkov med dvema računalniškima rešitvama.

Elektronsko poslovanje se je začelo z elektronskim trgovanjem, potem se je širilo na bančništvo itd.

Ponudnik, ki gre na internet, prestopi lokalne meje in gre na globalni sklop – *globalna navzočnost*. Prednosti ponudnika so še: *izboljšana konkurenčnost, hitrejše prilagajanje potrebam trga, skrajšanje poslovnih ciklov, nove vrste poslov in ponudb.*

Kupec (prednosti): *globalna izbira, možnost pridobitve kakovosti izdelkov ali storitev, nižje cene.*

Hkrati pa se poleg prednosti prevzamejo še tveganje in globalna konkurenca.

Razvoj E-uprave

Razvoj poteka že nekaj desetletij, v 90-ih se je pojavil internet, ki je odprl paleto novih možnosti, ki jih prej ni bilo. Internet je na razvoj elektronske uprave vplival tako, da je ponudil možnosti razvoja drugačnih storitev-elektronskih storitev. Internet je sprožil revolucijo pri upravi, ki jo imenujemo E-uprava, ki bo bistveno drugačna od klasične uprave. Internet je **ključni dejavnik**, ki je **odprl razvoj E-uprave**. Kljub temu je internet danes še v začetni fazi.

Internet je globalna informacijska baza, preko katerega pridemo do poljubnih **informacij iz različnih lokacij**.

Razvoj E-uprave poteka v **treh** smereh:

- naproti **občanom** (množica elektronskih storitev klasičnih storitev občanov)
- naproti **podjetjem** (enako E-uprava omogoča hitrejšo poslovanje z nižjimi stroški; v EU se je razvijala E-uprava naproti podjetjem hitreje kot naproti občanom)
- **navznoter** (na posodobitev notranjega upravnega poslovanja).

Eden izmed pogojev za hitrejši razvoj E-uprave je **razpoložljivost** ustreznih **tehnologij**, ki je obenem tudi pokazatelj razvitosti E-uprave. Ocenjuje se, da mora imeti **40 %** prebivalstva dostop do interneta, da se lahko uvajajo elektronske storitve. **Slovenija dosega 70 %** evropskega povprečja! Tehnološka razvitost je predpogoj za poslovanje med upravo in njenimi uporabniki.

Računalniška izmenjava podatkov

Se je začela razvijati okoli leta 1980. Tu je šlo za:

1. RIP – računalniška izmenjava poenotenih podatkov med dvema računalniškima rešitvama, med dvema IS. Ugotovili so, da je klasično poslovanje zelo zamudno in, da bi lahko, če bi povezali računalnike med sabo, stvari zelo poenostavili. Npr. pri uvozu in izvozu – namesto, da bi deklaracije dostavili na carino (kot pri klasičnem poslovanju), lahko to pošljemo kar elektronsko. Tako pridobimo na času, cenejše je...
2. Izmenjavo formaliziranih strukturiranih sporočil (dokumentov).
3. prednosti RIP: - zmanjšanje stroškov
 - prihranek na času
 - jasnost ukazov, zanesljivost
4. standardizacija na tem področju **EDIFACT** – mednarodni standard za dokumente

Elektronsko trgovanje

Tu ne gre za neke stalne partnerje, lahko se vključi kdorkoli – množica ponudnikov, množica kupcev...

Prednosti ponudnika:

- globalna navzočnost
- izboljšana konkurenčnost
- približevanje potrebam trga
- skrajšanje poslovnih ciklov
- nove vrste poslov in ponudbe.

Prednosti kupca:

- globalna izbira
- kakovost storitve/izbire
- nižje cene

Elektronsko podpisovanje

V upravnem poslovanju je eden temeljnih elementov verodostojni podpis. V bližnji prihodnosti bo potrebno lastnoročni podpis zamenjati za elektronsko podpisovanje.

Vloga podpisa:

1. označuje **dokončnost** podpisane listine
2. omogoča **istovetnost** tistega, ki je listino izdal
3. podpis potrjuje, da izjava volje izvira od podpisanega – **pristnost**
4. opozorilna vloga, da je dejanje **obvezujoče**
5. **dokazna** funkcija (verodostojnost)

Temeljni pogoj je, da je poslovanje varno, da zagotavlja pravno varnost. Eden od ključnih inštrumentov pravne varnosti je podpis. V klasičnem poslovanju je bil to ročni podpis, v elektronskem poslovanju pa je to elektronski podpis.

Elektronski podpis

Funkcije elektronskega podpisa so:

- a) zagotoviti mora pogoje varnega poslovanja
- b) nadomešča vlogo lastnoročnega podpisa
- c) podpis v pravnem prometu je eden od ključnih inštrumentov

Elektronski podpis nadomesti vse vloge in funkcije klasičnega podpisa:

- označuje dokončnost podpisane listine
- omogoča ugotoviti istovetnost tistega, ki je listino izdal
- podpis potrjuje, da izjava volje izvira od podpisanega – pristnost
- opozorilna vloga, da je dejanje obvezujoče
- dokazna funkcija (verodostojnost).

Elektronski podpis je splošni izraz za vse vrste elektronsko narejenih podpisov. Isti izraz velja za tiste podpise, ki so med uporabo/prenosom določen čas v elektronski obliki, del časa pa v drugem zapisu (npr. na papirju). Elektronski podpis velja za vse možne oblike podpisa, dobljene ali posredovane z elektronsko tehnologijo. Elektronski podpis danes vsakodnevno uporabljamo (npr. naše geslo za bankomat, vsa gesla, ki jih uporabljamo na delovnih mestih...)

Digitalni podpis

Je *elektronski* podpis, ki je dobljen s *šifrirnimi postopki*, pri čemer je potrebno ločiti med postopki:

- enkripcije in
- digitalnega podpisa.

Z enkripcijo se zagotavlja predvsem **zasebnost**, saj se s to tehnologijo šifrira celotna vsebina sporočila, medtem ko digitalni podpis (**nadomestilo lastnoročnega podpisa**) daje sicer čitljivemu sporočilu/dokumentu večjo verodostojnost.

Šifrirni ključi za digitalno poslovanje:

- enojni / simetrični ključ
- dvojni/ asimetrični ključ

Sistem enojnega/simetričnega ključa

Ti postopki so že zelo stari, razvijati so se začeli v vojaške namene. Delujejo na principu:

- prejemnik in pošiljatelj uporabljata isti ključ (simetrični ključ)
- temelji na dogovoru med prejemnikom in pošiljateljem
- problem izmenjave ključa – najnevarnejša faza
- šibka dokazna vrednost

Sistem dvojnega /asimetričnega ključa

To so izjemno varni postopki, ki zagotavljajo še večjo varnost kot klasični lastnoročni podpis.

Uporaba:

Pri tem sistemu se uporabi par (dva) ključev: zasebnega in javnega. Iz enega ključa ni mogoče razvozlati drugega ključa. Zasebni ključ uporablja samo njegov lastnik, javni ključ pa je javen, lastnik ga objavi na svoji spletni strani.

Postopek uporabe

Postopek pošiljanje sporočila:

1. napišemo sporočilo
2. z zgostitveno funkcijo izdelamo izvleček sporočila standardne dolžine
3. z zasebnim ključem podpišemo izvleček
4. podpisan izvleček dodamo sporočilu in odpošljemo
5. po potrebi uporabimo še enkripcijo.

Postopek sprejemanja sporočila:

1. Sporočilo prejemnik sprejme in ga prebere brez dešifriranja
2. Za preverjanje podpisa prejemnik:

- loči sporočilo od podpisa
 - iz sporočila z zgoščitveno funkcijo naredi izvleček
 - s pošiljateljevim javnim ključem dešifrira podpis
3. Pri enakem rezultatu je podpis pristen
 4. pošiljatelj svojega podpisa ne more zanikati

Strategija držav pri uvajanju E-uprave

EU je začela pripravljati smernice, s čimer je skušala države spodbuditi k čim bolj intenzivnemu razvoju smernic E-uprave. Nekatere države so sklenili do kdaj bodo imele E- upravo, in sicer:

Finska vlada (2001), ZDA (2003), Danska vlada (2003), Britanska vlada (2005), Nemška vlada (2005).

Slovenije je leta 2001 sprejela strategijo po kateri naj bi do leta 2004 vpeljali E-upravo. Vendar to ne gre tako hitro. Tudi Finci še danes niso dosegli ciljev v celoti, ampak jih bodo verjetno nekje do leta 2005.

Klasifikacija storitev E-uprave

Poznamo:

1. INFORMACIJSKE STORITVE – tu gre za enosmeren promet informacij, in sicer od ponudnika do uporabnika. Tu razumemo ponudbo informacij preko interneta.
2. KOMUNIKACIJSKE STORITVE – uporabniki imajo možnost vzpostaviti dialog z uslužbenci, ki rešujejo določene stvari. Tu gre za dvosmeren promet-med ponudniki in uporabniki. Te so malo manj razvite.
3. TRANSAKCIJSKE STORITVE – uporabniki, občani, podjetja, lahko posredujejo vloge v elektronski obliki, te vloge upravni organi obdelajo in jih vrnejo v elektronski obliki (npr. sklep, odločba). Tu je seveda treba urediti tudi kako plačati razne takse... Te storitve so najmanj razvite.

Vse te tri storitve pa delimo na tri področja:

- vsakdanje življenje
- upravno poslovanje
- e-demokracija.

<i>Rangiranje storitev po stopnji njihove razvitosti</i>			
<i>Stopnja</i>	<i>Način interakcije</i>	<i>Razvitost</i>	<i>Zahtevnost sprememb</i>
0.	je ni	ni javno dostopnega spletišča s kakršnimikoli značilnostmi stopenj 1-5.	
1.	informacija	na spletu obstajajo informacije o storitvi.	
2.	enosmerna interakcija	poleg informacij so na voljo tudi obrazci, ki jih lahko prenesemo na svoj računal. In jih izpišemo.	Poslovna
3.	dvosmerna interakcija	na spletu so elektronski obrazci, možna je elektronska vloga, vključno z avtentikacijo, eventualnim plačilom ter vročitev rešitve v elektronski obliki.	e
4.	transakcija	omogočena je elektronska izvedba celotnega postopka	poslovanje

		<p> vključno z vsemi aktivnostmi znotraj organa, eventuelni vpogledi v registre, e-arhiviranje, e-rokovnik...</p>
5.	integracija	<p> celovita ponudba in izvedba vseh postopkov, vezanih na posamezno življenjsko situacijo.</p>

Spremembe temeljnih organizacijskih postulatih (značilnosti) uprave

- E-uvajanje elektronskih dokumentov namesto papirnatih
- E-podpis namesto lastnoročnega podpisa
- Uvajanje storitev na daljavo (brez osebnega stika s stranko)
- Odprava načela krajevne pristojnosti pri reševanju upravnih zadev (danes npr. če rabimo potni list, moramo iti v svoj upravni organ tam, kjer imamo prijavljeno stalno prebivališče).

Javni elektronski portali

Na kakšen način ponuditi storitve. Pred leti se je začel razvijati elektronski portal, to je nadgradnja klasičnih spletnih strani. Predstavlja nam vstopno točko v E-upravo in nam zagotavlja enostaven prevzem ter hiter dostop do javnih storitev.

Vrste portalov:

- a) informacijski portal (ti nudijo le informacije)
- b) storitveni portal (polet informacij nudijo tudi storitve)

Slovenski državni portal je predvsem informacijski portal, naj pa bi bil tudi storitveni.

Po svetu pa poznamo tudi občinske in lokalne portale.